

PROCESGIDS

COMMISSARISSSEN-DECISEURS TE MAASTRICHT

LOUIS BERKVEN

Commissarissen-deciseurs te Maastricht

Procesgidsen

- 1 Staatse Raad van Brabant
- 2 Hof van Friesland
- 3 Etstoel van Drenthe
- 4 Hoofdmannenkamer (sinds 1749 Hoge Justitiekamer van
Stad en Lande van Groningen)
- 5 Hoge Raad voor Holland, Zeeland en West-Friesland
- 6 Staatse Raad van Vlaanderen te Middelburg
- 7 Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland
- 8 Klaring van Overijssel
- 9 Soevereine Raad te Roermond, het Justiz Collegium te Geldern
en het Staats Hof van Gelre te Venlo
- 10 Hof van Utrecht
- 11 Hof van Gelre en Zutphen
- 12 Commissarissen-deciseurs te Maastricht

De serie 'Procesgidsen' is een initiatief van de Stichting Oud-Vaderlands Recht (OVR) en staat onder redactie van een Begeleidingscommissie, bestaande uit dr. P. Brood, mr. T.J.M. Kolfshoten † en prof.mr. C.H. van Rhee.

PROCESGIDS

COMMISSARISSSEN-DECISEURS TE MAASTRICHT

Louis Berkvens

Hilversum
Verloren
2023

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van
de Stichting Mr. P.G.J.M. Janssens te Maastricht.

Afbeelding op het omslag:
Zegel van de Brabantse Commissarissen-deciseurs. Randschrift: S. Sententiarum
Appellationum Oppidi Trajectensis Ducis Brabantiae.
Foto Rolf Hackeng, 2022

ISBN 9789464550566

© 2023 Stichting OVR en
Uitgeverij Verloren, Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum, www.verloren.nl

Typografie Rombus, Hilversum

No part of this publication may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

INHOUDSOPGAVE

Ten geleide	7
Inleiding	9
1 Bestuurlijke en rechterlijke organisatie 1530-1794	11
1.1 Inleiding	11
1.2 Bestuurlijke en rechterlijke organisatie 1546-1632 Commissarissen- deciseurs en Commissarissen-instructeurs	12
1.3 Bestuurlijke en rechterlijke organisatie (1632-1795)	15
1.4 Recueil der Recessen	20
1.5 Frans Intermezzo 1675-1678	22
1.6 Einde van de Maastrichtse Tweeherigheid 1794	25
2 Maastricht en zijn ressort 1580-1794	27
3 Samenstelling en organisatie van de Maastrichtse rechtbanken 1580-1794	29
3.1 Brabants en Luiks Hooggerecht	29
3.2 Indivies laaggerecht	30
3.3 Brabantse en Luikse Commissarissen-instructeurs	30
3.4 Commissarissen-instructeurs van beide heren	32
3.5 Brabantse en Luikse Commissarissen-deciseurs	32
3.6 Commissarissen-deciseurs van Beide Heren	32
4 Inrichting van het hoger beroep te Maastricht (16 ^e -18 ^e eeuw)	33
4.1 Instructies, recessen en resoluties	33
5 Procesgang in civiele zaken in hoger beroep	35
5.1 Inrichting van het appèl tegen vonnissen der hooggerechten	35
5.2 Inrichting van het appèl tegen vonnissen van het laaggerecht	36
5.3 Procesgang inzake appèl tegen vonnissen der hooggerechten en van het laaggerecht	37
6 Schema procesgangen in civiele zaken	46
7 Appèlprocedures	48
7.1 Het droesige paard. Een zaak in hoger beroep voor de Commis-	

sarissen-deciseurs van Beide Heren te Maastricht: Jan Philippens alias Nivelles (appellant) contra Ruth Broex (geïntimeerde), 1661-1662	48
7.1.1 Casus	48
7.1.2 Procedure in eerste instantie: Indivies Laaggerecht	50
7.1.3 Procedure in hoger beroep: instructie door Commissarissen- Instructeurs van Beide Heren	51
7.2 De Gesamentlycke Brouwers van Rutten tegen drossard Eupen. Een fiscaal proces in drie instanties, 1710-1716	65
7.2.1 Casus	65
7.2.2 Procedure in eerste instantie: de schepenbank van de vrije heerlijkheid Rutten (januari 1710-augustus 1713)	65
7.2.3 Tweede instantie: het Hooggrafelijk Gerecht van de Vroenhof (september 1713-juli 1716)	73
7.2.4 Derde instantie: de Brabantse Commissarissen-deciseurs (augustus 1716-november 1716)	85
8 Archieven	91
9 Bronnen	93
10 Literatuur	94
11 Afkortingen	98
12 Glossarium	99

TEN GELEIDE

De auteur van deze procesgids is in hoge mate schatplichtig aan prof.mr. dr. A.Fl. Gehlen, die een groot deel van zijn werkzame leven als rechtshistoricus aan de geschiedenis van de Maastrichtse rechterlijke archieven heeft gewijd. Hetzelfde kan worden gezegd van mr. dr. Th.J. van Rensch, die eveneens talrijke fundamentele beschouwingen aan dit onderwerp heeft gewijd.

Ik ben beiden veel dank verschuldigd voor hun opmerkingen en commentaar.

Mijn dank geldt ook dr. R. Hackeng, die als archivaris ook na zijn pensionering als vrijwilliger nog altijd bezig is met de ontsluiting van de Maastrichtse rechterlijke archieven. In het bijzonder dank ik hem voor zijn bereidheid de procesgids kritisch na te lezen, zijn bereidheid om op zoek te gaan naar zegels van de Commissarissen-deciseurs en zijn toestemming deze in de procesgids te mogen afdrucken.

De auteur dankt tevens, in de personen van dr. P. Brood en prof.mr. C.H. van Rhee, de redactie van de reeks procesgidsen van de Stichting tot uitgaaf van de bronnen van het Oud-Vaderlandse Recht voor hun bereidheid de Maastrichtse Commissarissen-deciseurs een plaats te gunnen in deze reeks, alsmede het bestuur van de Stichting Mr. P.G.J.M. Janssens te Maastricht, zonder wiens financiële bijdrage deze gids niet tot stand zou zijn gekomen.

De auteur realiseert zich, dat deze procesgids slechts een beperkt en fragmentarisch beeld geeft van de rijkdom van de rechtspraak in hoger beroep door de Commissarissen-deciseurs van Maastricht. Hij wil daarbij de hoop uitspreken, dat vele onderzoekers er voor een eerste oriëntatie een nuttig gebruik van zullen maken.

Deze gids zij opgedragen aan de nagedachtenis van mijn doctorvader prof.mr. Olav Moorman van Kappen († 10 september 2022).

Maastricht, Allerzielen 2022

Louis Berkvens

INLEIDING

In het Bourgondisch verdrag van 26 juni 1548 wordt Maastricht als afzonderlijke territoriale eenheid in de Bourgondische Kreits genoemd.¹ Deze afzonderlijke vermelding was de uitkomst van een langdurige controverse over de staatsrechtelijke positie van Maastricht (1500-1548).

Aan het begin van de vroegmoderne tijd bevond Maastricht zich in een spagaat tussen de Nederlanden en het Heilige Roomse Rijk. In de middeleeuwen was Maastricht gedurende lange tijd erin geslaagd zijn autonome positie op politiek, administratief, juridisch en economisch gebied veilig te stellen door beide stadsheren tegen elkaar uit te spelen.² Zolang de prins-bisschoppen van Luik een effectief evenwicht vormden tegen de hertogen van Brabant, kon de stad haar zelfstandige positie redelijk handhaven. In de 15^e en 16^e eeuw raakte de stad echter in toenemende mate betrokken in het Bourgondisch-Habsburgse staatsvormingsproces. Wegens de verzwakte positie van de prins-bisschoppen moest Maastricht uitzien naar andere middelen om haar zelfstandigheid te bewaren. Aangezien beide stadsheren leenmannen waren van het Heilige Roomse rijk benutte men daartoe de juridische band met het Rijk. Hoger beroep op het Rijkskamergerecht speelde daarbij sinds 1495 een belangrijke rol. De Brabantse medeheer maakte daartegen bezwaar, aangezien hij zich op het standpunt stelde, dat de Brabantse ingezetenen van Maastricht hoger beroep moesten instellen bij de Raad van Brabant te Brussel.³

In de eerste decennia van de 16^e eeuw werd duidelijk hoezeer de Habsburgse centralisatiepolitiek een bedreiging vormde voor de zelfstandigheid van Maastricht. Onderworpenheid aan het Rijkskamergerecht gold nu als symbool van en bewijs voor de Maastrichtse autonomie binnen het rijksverband. In 1529 tekende Dionysius Vrints hoger beroep aan bij het Rijkskamergerecht tegen een vonnis van het Brabantse hooggerecht te Maastricht, dat daartegen uiteraard bezwaar maakte. Voor het Rijkskamergerecht bood de affaire Vrints de gelegenheid zijn positie te profileren ten opzichte van keizer Karel V door de rijksban uit te spreken tegen het Brabantse hooggerecht. Karel V reageerde daarop door als hertog van Brabant Maastricht in 1530 te incorporeren in het hertogdom Brabant en op grond van het Brabantse *privilegium de non evocando et appellando* hoger beroep op de Rijksgerechten

1 Schmauss, *Corpus Juris Publici*, 121.

2 Zie: Van Rensch, 'Bestuur en rechterlijke organisatie van Maastricht, 1100-1500', in: *Limburg. Een geschiedenis*, I, 341-356.

3 Geurts, 'Onsere stadt in sulken gedranghe', 331; Gehlen, *Het notariaat in tweeherig Maastricht*, 16-17; Van Rensch, 'De rechtspraak van de Commissarissen-Deciseurs te Maastricht', 46-49.

te verbieden.⁴ Als keizer ging hij bovendien over tot opheffing van de rijksban. Dit leidde tot een forse escalatie van het conflict: Karel V joeg door zijn handelwijze niet alleen het Rijkskamergerecht en de Rijksstanden, maar ook de Luikse medeheer van Maastricht en de Luikse ingezetenen tegen zich in het harnas.⁵

In 1537 sloten de keizer en de stad een compromis, waarbij Karel V afzag van de incorporatie bij Brabant, maar tevens de band met het Heilige Roomse Rijk werd doorbroken. Dit compromis voorzag in de oprichting van een eigen appèlinstantie voor Maastricht, nu hoger beroep op de Raad van Brabant en op het Rijkskamergerecht niet langer mogelijk was.⁶ Dit bleek voor het Rijkskamergerecht en de Rijksstanden aanvankelijk onaanvaardbaar. Hierdoor duurde het nog tot 1548 totdat Maastricht door tussenkomst van Viglius van Aytta, voorzitter van de Geheime Raad te Brussel, die namens de centrale regering te Brussel met de Rijksstanden onderhandelde over de totstandkoming van het Bourgondisch Verdrag, als een kleine semi-autonome stadsstaat in de Bourgondische Kreits werd opgenomen.⁷ Hierdoor werd het statuut van Maastricht als ‘staet ende provincie particulier, verscheyden van andere staten ofte provinciën’⁸ tot het einde van het Ancien Régime eenduidig vastgelegd. De nieuwe *Forme ende Instructie van Appellatie* (in werking getreden 16 december 1547) kan worden beschouwd als symbool van en bewijs voor de bijzondere staatsrechtelijke positie van Maastricht in deze periode.

4 Suringar, *Bijdrage tot de kennis van den regeringsvorm van Maastricht*, 79-81; Van Rensch, ‘De rechtspraak van de Commissarissen-Deciseurs te Maastricht’, 47; *Receuil der Recessen*, editie 1719, 367-375.

5 Geurts, ‘Onsser stadt in sulken gedranghe’, 332; Gehlen, *Het notariaat in tweehurig Maastricht*, 16-17; Van Rensch, ‘De rechtspraak van de Commissarissen-Deciseurs te Maastricht’, 46-49; Nève, ‘Maastricht en de Brabantse Gouden Bulle’, 139-151; Nève, *Het Rijkskamergerecht*, 417-419.

6 Gehlen, *Het notariaat in tweehurig Maastricht*, 17.

7 Dotzauer, *Die deutschen Reichskreise*, 405.

8 Akte van Capitulatie 1632, art. 7 (Ubachs, *Twee heren, twee confessies*, 443).

1 BESTUURLIJKE EN RECHTERLIJKE ORGANISATIE 1530-1794

1.1 Inleiding

De bestuurlijke en rechterlijke organisatie van Maastricht berustte op bestuurlijke eenheid en gescheiden rechtspraak: er was sprake van gemeenschappelijk bestuur door beide stadsheren gezamenlijk, maar dubbele uitvoering van de stedelijke hoge rechtspraak (Brabants en Luiks hooggerecht), met daaronder een indivies (onverdeeld) laaggerecht. De grondtrekken van dit systeem zijn reeds zichtbaar in de Alde Caerte van 1283:¹ volgens artikel 4 heeft de bisschop hoge en lage rechtsmacht over zijn Maastrichtse onderdanen; de hertog van Brabant idem over de zijne; artikel 6 bepaalt dat elke stadsheer de inkomsten geniet uit de rechtspraak over zijn eigen onderdanen; volgens artikel 8 beschikt Maastricht over een gemeenschappelijke plaats voor de rechtspraak: Luikse zittingen vinden plaats op woensdag, Brabantse op vrijdag; gemeenschappelijke zittingen op dezelfde plaats als de ongemengde zaken; beide stadsheren beschikken ter voltrekking van executies over hun eigen gerechtsplaats (art. 10).

Van Brabantse zijde stelde men aanvankelijk hoofdvaart in op de Schepenstoel van Aken. Van Luikse zijde op de Luikse Schepenstoel en vanaf de 15e eeuw eveneens op Aken.² Deze hoofdvaarten ontwikkelden zich op het einde van de 15e eeuw tot hoger beroep op de Schepenstoel van Aken en op het Rijkskamergerecht, totdat Karel V deze appèlgang afsloot, doordat hij in 1530 de werking van het Brabantse privilege *de non evocando* uitbreidde tot Maastricht. Deze maatregel stuitte op groot verzet binnen Maastricht en werd in 1532 door middel van de akte van non-praejuditie door de keizer herroepen. Bij deze gelegenheid werd besloten voor de tweeherige stad Maastricht geheel eigen appèlinstanties in het leven geroepen. Het duurde echter nog tot 1546, dat beide stadsheren – Karel V en Georges van Oostenrijk – een akkoord bereikten over de precieze invulling daarvan, waarna deze *Forme ende Instructie van Appellatie* in 1547 in werking trad.³

1 Voor de tekst van de Alde Caerte, zie: Crahay, *Coutumes de la ville de Maestricht*, 3-20; *Receuil der Recessen* (editie 1719), 185-203.

2 Gehlen, 'Inrichting van het hoger beroep', 209; over de Luikse rol te Maastricht, zie: Hansotte, *Institutions politiques et judiciaires de la principauté de Liège*, 38, 168, 175-176, 189.

3 Louvrex, *Receuil des édits*, III, 414; Gehlen, 'Inrichting van het hoger beroep', 219-225.

1.2 Bestuurlijke en rechterlijke organisatie 1546-1632

Commissarissen-deciseurs en Commissarissen-instructeurs

De *Forme ende Instructie van Appellatie* van 1546-’47 introduceerde een nieuw element in de bestuurlijke en rechterlijke organisatie van Maastricht. Ten behoeve van het hoger beroep zou voortaan jaarlijks elk van beide stadsheren op 15 juli – of eerder zo daar behoefte aan bestond – twee gedelegeerden naar Maastricht zenden om in hoger beroep recht te spreken. De Luikse gedelegeerden belastten zich als Commissarissen-deciseurs met het hoger beroep van vonnissen van het Luikse hooggerecht; de twee Brabantse gedelegeerden oordeelden in dezelfde hoedanigheid in hoger beroep over vonnissen van het Brabantse hooggerecht. Ter voorbereiding van het hoger beroep werden vier commissarissen-instructeurs aangesteld, twee aan Luikse en twee aan Brabantse zijde. In 1548-1549 werden instructies opgesteld voor de Commissarissen-deciseurs en werden nadere regelingen getroffen voor het hoger beroep van vonnissen van het indivies laaggerecht door de vier gedelegeerden gezamenlijk.⁴ Op voorstel van de vier Commissarissen-deciseurs werd in 1560 door middel van de *Slichtinghe tusschen ’t Hooge ende Leege gerichte* de bevoegdheidsverdeling tussen het Brabantse en Luikse hooggerecht en het indiviese laaggerecht nader afgebakend.⁵

De instelling van de Commissarissen-deciseurs bracht aanvankelijk geen verandering in de bevoegdheden van de bestuurlijke en rechterlijke instellingen van Maastricht, zoals deze in de middeleeuwse periode tot ontwikkeling waren gekomen.⁶

Na de Pacificatie van Gent in 1576 koos de stedelijke magistraat, onder druk van de ambachten, partij voor de zijde van de ‘opstandelingen’ in de strijd van de Nederlanden tegen Filips II. Met steun van de militaire gouverneur, die op de hand van de Opstand was, werden oproerige elementen uit de burgervendels aangesteld als leden van de stedelijke raad. Dit régime was echter van korte duur, want op 29 juni 1579 werd Maastricht ingenomen door Spaanse troepen onder leiding van de landvoogd Alessandro Farnese, hertog van Parma.⁷ Beide stadsheren sloten vervolgens op 29 oktober 1579 een traktaat, waarbij onder meer werd overeengekomen dat gedeputeerden van weerszijden een nadere regeling zouden treffen ‘au regard de l’établissement de la justice et police’.⁸ Het overleg van de gedeputeerden resulteerde in de ordonnantie van (16) januari 1580, die namens de beide stadsheren werd afgekondigd.⁹ Wegens rebellie en opstand tegen de beide stadsheren werd Maastricht gestraft met het verlies van alle ‘caerten, privilegiën, institutiën, statuyten, gebruyc-

4 Gehlen, *Het notariaat in tweeherig Maastricht*, 17; Gehlen, ‘Inrichting van het hoger beroep te Maastricht (16^e-18^e eeuw)’, 207-218; zie ook de tekst van de diverse reglementen en recessen in bijlage aldaar p. 219-238.

5 Gehlen, *Het notariaat in tweeherig Maastricht*, 19; voor de tekst van de *Slichtinghe*, zie: *Receuil der recessen*, editie 1719, 223-240; ‘slichting’ is beslechting/vergelijk/compromis.

6 Van Rensch, ‘Bestuurlijke en rechterlijke organisatie van Maastricht 1100-1500’, in: *Limburg. Een geschiedenis*, I, 341-356.

7 Gehlen, *Het notariaat in tweeherig Maastricht*, 20.

8 Louvrex, *Receuil*, III, 425-428.

9 *Receuil der recessen*, editie 1719, 241-262 (Filips II); Louvrex, *Receuil*, III, 428-430 (Gerard van Groesbeeck).

ken, rechten ende costumen ... belangende die regeringe, orden, regel ende politie'. Beide stadsheren trokken de benoeming van de schepenen van beide hooggerechten aan zich. Voortaan zouden zij voor het verzetten der wet jaarlijks elk twee gecommiteerden – in de praktijk waren dat de Commissarissen-deciseurs – op de feestdag Sancti Petri ad Vincula (1 augustus) naar de stad zenden. Deze gecommiteerden benoemden tevens de leden van de indiviese raad en van het indivies laaggerecht, bestaande uit twee burgemeesters en acht gezworenen.¹⁰ Vanaf 1580 werden de Commissarissen-deciseurs namens de beide stadsheren tevens belast met taken op het gebied van bestuur en wetgeving en het oppertoezicht op de lokale financiën.¹¹

Door middel van de Ordonnantie van 1580 brachten beide stadsheren ook wijziging in de bevoegdheden van de verschillende gerechten. De beide hooggerechten bleven als vanouds bevoegd met betrekking tot civiele zaken, wat betreft onroerend goed, erfenissen (waar onroerend goed bij betrokken was), beslagleggingen en volontaire proclamatie (openbare verkoop onroerend goed, eventueel ter zuivering van schulden) alsmede alle strafrechtelijke aangelegenheden; aan het indiviese laaggerecht werden alle zaken van strafrechtelijk aard, alsmede de 'judicature' ter zake van overtredingen van edicten, plakkaten en statuten onttrokken. Het laaggerecht behield echter bemoeienis met de rechtspraak in handelszaken, geldvorderingen en boetstraffelijke aangelegenheden die vielen onder de bevoegdheid der 'forfait- en meskeurmeesters'.¹² Beide stadsheren behielden zichzelf de berechting voor inzake van majesteitsschennis, ketterij, rebellie, weerspannigheid en dergelijke. De afdoening van dergelijke zaken lieten zij eveneens over aan hun gecommiteerden.

Het dagelijks bestuur van de stad werd toevertrouwd aan de twee schouten, beide burgemeesters, veertien schepenen, acht gezworenen raden en twee 'paymeesters', bijgestaan door beide griffiers van het laaggerecht als secretarissen. De ambachten, die als hoofdschuldigen van het oproer werden beschouwd, werden nadrukkelijk van het stedelijk bestuur uitgesloten. Omdat de jaarlijks door de stadsheren gezonden gecommiteerden slechts tijdelijk te Maastricht verbleven, werden de commissarissen-instructeurs belast met het dagelijks toezicht op het stadsbestuur. Daarnaast bleven zij belast met de instructie van appèlzaken, die jaarlijks door de Commissarissen-deciseurs werden afgedaan.¹³

Dit krachtens de ordonnantie van 1580 gevestigde 'Nieuwe regiment' bleef in hoofdzaak van kracht tot de komst der Fransen in 1794.¹⁴

10 Feitelijk vond de vernieuwing van het stadsbestuur jaarlijks plaats op Sint-Remigiusdag (1 oktober), cfr. Ubachs, Evers, *Historische encyclopedie Maastricht*, 552, s.v. 'verzetting'.

11 Van Rensch, 'De rechtspraak van de Commissarissen-Deciseurs te Maastricht', 51.

12 De 'forfaitmeesters' hielden zich bezig met het onderzoek naar beledigingen, godslasteringen, bedreigingen, vuist- en stokslagen. Zij hebben slechts een onderzoeksfunctie. Zij moeten hun bevindingen in de indiviese raad brengen om daar te worden afgedaan. Dergelijke overtredingen werden als regel met een boete gestraft. 'Meskeurmeesters' waren belast met de vervolging van lichte overtredingen, waarbij wapens waren gebruikt. Zij konden boetes opleggen tot maximaal 12 gulden. Ook de ambachten moesten hun geschillen ter beoordeling voorleggen aan de indiviese raad.

13 Gehlen, *Het notariaat in tweehurig Maastricht*, 21-22.

14 Suringar, *Bijdrage tot de kennis van den regeeringsvorm*, 112, 239.

Afb. 1 Het stadhuis van Maastricht, naar een ontwerp van Pieter Jansz. Post, sinds 1664 zetel van de Maastrichtse gerechtten. Rijksmuseum, Amsterdam.

Nadien werd in 1615 door middel van een concordaat overeenstemming bereikt over een aantal geschilpunten tussen beide stadsheren betreffende de inmenging over en weer in de rechtsmacht van wederzijdse gerechten.¹⁵ Vervolgens werd in 1621, naar aanleiding van hernieuwde inmenging van Luikse gerechten in rechtskwesties betreffende de Brabantse ingezetenen van Maastricht, tussen beide stadsheren een aanvullend concordaat gesloten, waarbij het Maastrichtse privilege *de non evocando* werd bevestigd.¹⁶

1.3 Bestuurlijke en rechterlijke organisatie 1632-1795¹⁷

In augustus 1632 werd Maastricht door Frederik Hendrik in opdracht van de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden veroverd. De Staten-Generaal traden krachtens het capitulatieverdrag van 22 augustus 1632 in de rechten van de hertog van Brabant als medeheer van Maastricht (art. 6). Zij lieten de tweeherigheid in stand uit staatsrechtelijk conservatisme, om goodwill te kweken in Luik en Frankrijk en te voorkomen, dat een inbreuk op de rechten van de prins-bisschop zou leiden tot onnodige verwickelingen met keizer en Rijksstanden.¹⁸ Artikel 7 van het capitulatieverdrag bepaalde

dat de voorsz. Heeren Staeten de voorsz. stadt sullen gouverneren, t'saementlijck metten voorsz. Bisschop ende Prince van Luyck als eenen Staet ende Provincie particulier, verscheijden van d'andere Staten ofte provinciën van beyde de voorsz. Heeren, gelijk voor desen den Bisschop ende den Coninck van Spagnien deselve stadt gegouverneert hebben, soo in materie van justitie, als resort ende politie.

In hoofdzaak veranderde het capitulatieverdrag van 1632 niets aan de bestuurlijke en rechterlijke organisatie te Maastricht. Als voorheen werden de hoge rechts- en bestuurshandelingen verricht door de Commissarissen-deciseurs van beide zijden, die namens beide stadsheren toezicht uitoefenden op 'de gemeene Policie ende Regeeringe' overeenkomstig de voorschriften, die daartoe door beide stadheren werden gegeven.

Vanaf de capitulatie benoemden de Staten-Generaal de 'Brabantse' Commissarissen-deciseurs, die bij toerbeurt afkomstig waren uit de verschillende gewesten van de Republiek der Verenigde Nederlanden.¹⁹ Zij benoemden echter uitsluitend gereformeerden in openbare functies. Dientengevolge werd de stedelijke raad voortaan paritair samengesteld uit protestanten en katholieken.²⁰ Hoewel de Staten-Generaal aanvankelijk aanspraak maakten op het recht revisie te verlenen van civiele sententies van het Brabants hooggerecht, berustten zij blijkens hun resolutie

¹⁵ Louvrex, *Recueil I*, 233-244.

¹⁶ *Receuil der recessen*, editie 1719, 263-272.

¹⁷ Voor het begin van deze periode zie: Ubachs, *Twee heren twee confessies. de verhouding van Staat en Kerk te Maastricht 1632-1673*, passim.

¹⁸ Gehlen, *Het notariaat in tweeherig Maastricht*, 23.

¹⁹ Van Rensch, 'De rechtspraak van de Commissarissen-Deciseurs te Maastricht', 51.

²⁰ Gehlen, 'Visis actis', 50-52.

Deze procesgids is bedoeld als handreiking voor degenen die onderzoek willen doen in de oude rechterlijke archieven van Maastricht, die worden bewaard in het Historisch Centrum Limburg. De rechtspleging in hoger beroep door de Commissarissen-deciseurs staat daarbij centraal.

De Commissarissen-deciseurs fungeerden vanaf 1546 tot 1794 als de hoogste bestuurlijke en rechterlijke instantie te Maastricht namens de hertog van Brabant en de prinsbisschop van Luik als medeheren van Maastricht. Na de verovering van Maastricht door Frederik Hendrik in 1632 bleef de Tweeherigheid in stand, maar gingen de Brabantse rechten over op de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden.

Prof.dr. A.M.J.A. (Louis) Berkvens is emeritus hoogleraar rechtsgeschiedenis aan de Universiteit Maastricht en was bijzonder hoogleraar rechtsgeschiedenis der Limburgse Territoria vanwege het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

